

**«ПРОЧИТАЙ ЗОЛОТІ МАНУСКРИПТИ, ПОДИВИСЯ У ВІЧІ
ВІКАМ...» (осмислення феномену історичної пам'яті
Ліною Костенко)**

Ліну Василівну Костенко справедливо називають однією з предтеч поетів-шістдесятників. Її самобутній талант шукав нові теми і проблеми, нові барви, тони й напівтони для своєї творчої палітри. Літературні критики давно визначили домінанти творчості Л. Костенко – безкомпромісність і неповторність. Поетеса завжди вірна собі, своїм переконанням, життєвим та естетичним принципам. Шлях поетеси у літературі був складним, неоднозначним. Перший успіх. Пошук нових виражальних засобів. А потім – 16 довгих років вимушеного мовчання. Та годі було поставити на коліна мужню жінку, вона не йшла на компроміси з владою (збірки «Зоряний інтеграл» і «Княжа гора» не побачили світ через цензурні перепони), з тими, хто забороняв її твори. І тільки в 70-х рр. з'являються збірки, одна за одною: «Над берегами вічної ріки», «Неповторність», «Сад нетанучих скульптур», «Вибране», роман у віршах «Маруся Чурай» [1, с. 124], у 90-х – роман у віршах «Берестечко», створений ще в 1966–67 рр., а потім дописуваний упродовж кількох десятиліть [1, с. 125].

Творчість Л. Костенко глибоко закорінена в історико-культурне минуле України й усього світу, завдяки чому не тільки відновлює історичну пам'ять, а й утверджує її. Художній світ поетеси – своєрідне часопросторове моделювання етнічно значимої інформації, яка входить у систему визначальних комунікативних зв'язків і водночас здійснює зворотній вплив на історичну пам'ять українського народу, завдяки чому набуває значення, що виходить далеко за власне літературні межі.

Кожен великий митець приймає історію своєї нації у своє серце та актуалізує її як власну живу сутність. Мисляча історія – це шлях розгадок і передбачень. «Прочитай золоті манускрипти, подивися у вічі вікам...» – ця пронизлива думка Ліни Костенко набрала ознак програмної формули історіософського мислення поетеси. Це глибоко інтимне прочитання навіть відомих історичних фактів наближає нас до істини, відкриває незримі глибини нашого генетичного світомислення.

У віршах Ліни Костенко знаходить яскраве вираження унікальна властивість історичної пам'яті – здатність до переходу із небуття у вічність. У процесі авторського осмислення минулості та вічності значне смислове та емоційне навантаження здобуває образ часу. Він є постійним і строгим виміром кінцевого існування людини на землі. Ліричний хронотоп Ліни Костенко позначений поглибленою змістовністю, яка пов'язана з прагненням конкретний, особистий час зіставити з історією, з вічністю, розгорнути в перспективі й ретроспективі.

У ліриці поетеси відбувається суттєве осягнення виміру особистого досвіду й пам'яті в історичному бутті, вказується на універсальний зв'язок часткового з цілим, окремого із загальним. Оскільки особиста пам'ять необхідна умова існування історичної, то одним із суттєвих чинників історичної пам'яті поетичного світу Ліни Костенко стали спогади про дитинство. Вже в її ранніх поетичних збірках дитинство є суб'єктом і об'єктом творчого процесу, сплавом поетичної думки і почуття. Мотив дитинства, «вбитого на війні», найсильніше звучить у книгах «Над берегами вічної ріки» (1977) та «Неповторність» (1980). Враження, що залишилось у дитячій пам'яті, від жорстокості, насилля та руйнівної сили війни, у віршах поетеси перетворилося у своєрідну «візуально-емоційну картину екзистенціального жаху доби» [4, с. 38].

Одним із основних джерел творчості Ліни Костенко є національна історія. У віршах «Древлянський триптих», «Горислава Рогніда», «Князь Василько», «Чадра Марусі Богуславки» тощо, авторка оцінює події минулого, руйнуючи усталені, популярні міфи та підриваючи благоговіння до історичних осіб. Ідеалізовані постаті в історіософських візіях поетеси втрачають свою велич і ореол таємничості, створений навколо них спотвореною історією. Інтерпретація Ліною Костенко давніх подій спричинена прагненням залучити читачів до пошуку правди про історичне минуле.

Характерною ознакою творчого почерку поетеси стала складна взаємодія часових планів, яка «з'єднує в єдине ціле минуле і сучасне, безпосередні враження від дійсності з реальністю історичної пам'яті» [2, с. 25]. Ліричне осмислення конкретних історичних подій, фактів минувшини в поезіях «Чумацький віз», «Чигиринський колодязь», «В маєтку гетьмана Івана Сулими» тощо постає одночасно в декількох часових вимірах, завдяки чому поміщається в ланцюжок всієї історії. Сутність таких творів складає пізнання історичного буття, усвідомлення нерозривного зв'язку часів та епох. Минуле цікавить поетесу найчастіше своїми паралелями з днем сьогоднішнім (цикл «Душа тисячоліть шукає себе в слові»).

Підсвідомо лірична героїня відчуває, що може стати духовною зрадою усіх тих, хто жив до неї і плекав надії на її буття на цій землі (а цього не можна допустити!):

Не дай мені заплутатись в

дрібницях,

Не розміняй на спотички доріг,

Бо кості перевернуться

в гробницях

Гірких і гордих прадідів моїх («Моя любове! Я перед тобою»).

Зосередження уваги на історичному аспекті свідомості людини не випадкове, адже поетеса послідовно втілює у своїх ліричних творах думку про те, що повноцінна життєдіяльність особистості можлива тільки за

умови невідривності її від свого народу і його долі, на основі традицій і духовних надбань нації:

Митцю не треба нагород,

його судьба нагородила.

Коли в людини є народ,

тоді вона уже людина («Не треба думати мізерно...»).

Історія як джерело й одночасно засіб художнього осмислення дійсності актуалізується в багатьох творах поетеси: «Скіфська одісея», «Дума про трьох братів неазовських», «Маруся Чурай», «Берестечко» [3].

Можемо зробити висновок, що художня настанова Ліни Костенко на пізнання й осмислення сутнісних проблем часу і простору приводить до усвідомлення історичної пам'яті як основи якісного людського буття. Метафоричність художнього мислення поетеси сприяє поглибленню розуміння тісного зв'язку людини та історії.

Список використаних джерел:

1. Ліна Костенко // Бернадська Н. І., Задорожна С. В. Українська література / Худож. оформл. В. М. Штогриня. – К. : «Феміна», 1995. – 152 с. – С. 124–126.
2. Макаров А. Історія – сестра поезії / А. Макаров // Українська мова і література в школі. – 1980. – № 10. – С. 25.
3. Проблема історичної та художньої правди в романі Л. Костенко «Маруся Чурай» // Бернадська Н. І., Задорожна С. В. Українська література / Худож. оформл. В. М. Штогриня. – К. : «Феміна», 1995. – 152 с. – С. 126–128.
4. Розумний Я. Героїка чи антигероїка: тема війни в поезії шістдесятників і Нью-Йоркської групи / Я. Розумний // Сучасність. – 1986. – Ч. 11. – С. 38.